

ПЕДАГОШКА ДОКУМЕНТАЦИЈА: ПЕРСПЕКТИВА ВАСПИТАЧА*

Драгана Павловић Бренеселовић**

Живка Крњаја

Наташа Матовић

Филозофски факултет, Београд

Апстракт. Образовна политика кроз однос према документовању обликује положај свих актера и њихове међусобне односе у систему предшколског васпитања и образовања. Однос према функцији педагошког документовања у програмима предшколског васпитања одражава одређена становишта о детету, учењу и природи програма. Док се у савременим приступима предшколском васпитању акцентује питање документовања, код нас се овој проблематици приступа на парцијалан и техницистички начин. Циљ нашег истраживања био је сагледавање перспективе васпитача о документовању кроз испитивање постојећег стања и преференција васпитача у односу на врсте документације и испитивање сврхе, значења и процеса документовања. Истраживање је реализовано на узорку од 300 васпитача. Примењена је дескриптивна метода, технике анкетања и скалирања. Подаци истраживања показују да подручје документовања карактеришу противуречности у сагледавању значења и функције документације, као и неусклађеност и неинтегрисаност на нивоу концепција, праксе и образовне политике. Промена постојећег стања у подручју документовања није техничко питање разраде појединих врста и форми документације, већ захтева експлицирање сврхе и функција документовања у складу са концепцијом програма предшколског васпитања и системски приступ променама које проистичу из дате концепције.

Кључне речи: перспектива васпитача, врсте документације, функција документовања, значење документовања.

* *Напомена.* Рад је реализован у оквиру пројекта „Моделі процењивања и стратегије унапређивања квалитета образовања у Србији“ (бр. 179060) који финансира Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

** E-mail: dbrenese@f.bg.ac.rs

Реч „документовати“ (*лат. documentare*) значи поднети доказ, писмено потврдити, поткрепити доказима, открити. Педагошка документација се према значењу речи може најшире описати као „видљиви доказ“ – белешке, фотографије, видео записи, аудио записи, производи. Документовање укључује промишљање, разумевање, проналажење могућности и одлучивање, због чега велики број аутора (Dahlberg & Moss, 2005; Krechevsky *et al.*, 2002; Rinaldi, 2001) као најзначајнији део процеса документовања издваја промишљање значења доказа. Докази могу служити као подаци одраслима за праћење и процењивање детета, или могу служити као видљив материјал одраслима и деци о томе шта су радили и шта су постигли, шта знају и у шта верују и у ком правцу да се даље крећу (Крњаја, 2009). У првом случају документовање се користи за нормирање развоја детета и васпитно-образовне праксе у дечијем вртићу. У другом случају документовање је процес којим се искуство и пракса чине видљивим а самим тим и отвореним за тумачења и дијалог деце и одраслих и за њихова заједничка истраживања праксе (Dahlberg & Moss, 2005). Деца и одрасли као коградитељи значења кроз документовање покушавају да разумеју васпитно-образовни процес и да га мењају. Тиме се сагледавање документовања мења од вођења документације као једнообразне и прописане, ка документовању као демократском и рефлексивном процесу (Seitz, 2006).

Документација одражава начин на који политика образовања успоставља надзор над предшколским васпитањем и образовањем и степен (не)усклађености политика са концепцијом предшколског програма. На основу документације можемо видети дискурс кроз који се поставља слика о детету, учењу, односима деце и одраслих, односима са породицом, положају васпитача и њиховом професионалном развоју.

Развојна истраживања везана за документовање, покренута са намером да се пружи подршка практичарима, односила су се на истраживање целине процеса документовања, преиспитивање и коришћење различитих врста документације (Dahlberg & Moss, 2005; Pramling Samuelsson & Sheridan, 2010; Project Zero and Reggio Children, 2001; Project Zero, 2003), или су се бавила појединим врстама документације, на пример могућностима коришћења портфолија, наратива деце и васпитача у развијању и евалуацији програма (Carr, 1999, 2001; McKenna, 2003). Заједничко овим истраживањима јесте сагледавање документовања као процеса чија сврха и функција проистиче из идеологије програма, односно програмске концепције која се развија.

У Србији нису рађена свеобухватна истраживања о документовању нити у смислу сагледавања постојеће праксе (политике у овој области, односа васпитача, постојећих искустава, посебно с обзиром на два актуелна модела Основа програма уведених 1996. године), нити развојна истраживања усмерена на преиспитивање и подршку у промени приступа овој проблематици.

МЕТОДОЛОГИЈА

Истраживање је иницирао Савез удружења васпитача Србије и реализовано је 2012. године у сарадњи са Институтом за педагогију и андрагогију Филозофског факултета Универзитета у Београду. Према карактеру и врсти, истраживање припада групи дескриптивних, експлоративних истраживања усмерених на разумевање значења које васпитачи дају и односа који имају према документовању. У оквиру епистемолошког полазишта истраживања, разумевање перспективе васпитача се сагледава као почетни корак у грађењу концепције документовања.

Циљ нашег истраживања био је да сагледамо перспективе васпитача о документовању. У оквиру истраживања постављени су следећи задаци: (1) шта обухвата документација (постојеће стање и преференције); (2) како се одвија процес документовања (ко је и на који начин укључен у процес); (3) шта је сврха и значење документовања (одређење, функције, однос према документовању и проблеми).

Истраживање је реализовано на узорку од 300 васпитача. Узорком су обухваћени васпитачи из скоро свих региона Србије, из укупно 55 општина. С обзиром на модел Основа програма према коме раде, узорак чини 56,6% васпитача који раде према Моделу А и 43,4% васпитача који раде према Моделу Б. Према начину на који су испитаници бирани из популације васпитача, узорак поседује карактеристике пригодног узорка.

У истраживању је примењена дескриптивна метода. Коришћене су две технике истраживања: анкетирање и скалирање. Инструмент за прикупљање података чинила је анкета састављена од питања затвореног, отвореног и комбинованог типа и петопстепена скала процене конструисана према принципима скале Ликертовог типа.

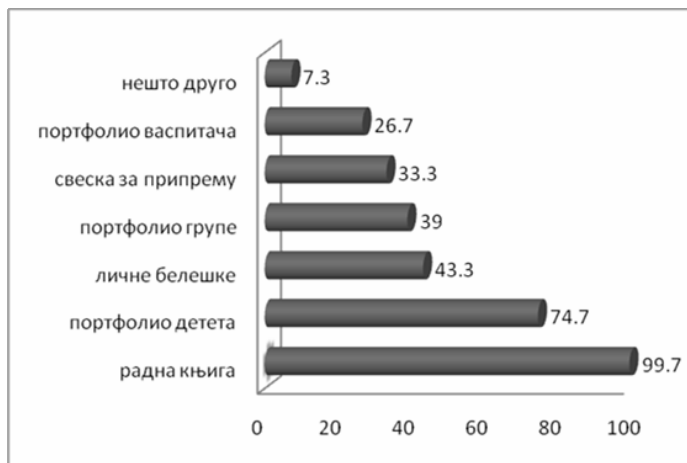
У обради података, поред фреквенција и процената, примењени су следећи статистички поступци: аритметичка средина, стандардна девијација, распон и коефицијент варијације. Повезаност варијабли утврђивана је применом F_i -коефицијента и Крамеровог V -коефицијента. За тестирања хипотезе о значајности разлика коришћен је N_i -квадрат и t -тест. У квалитативној обради и анализи податка коришћене су техника проширивања и техника повезивања.

РЕЗУЛТАТИ

Врсте документације

Резултати су приказани у Графикону 1. Доминантна врста документације јесте радна књига, а потом портфолио детета. Под категоријом „нешто друго“, васпитачи су навели летопис, свеску за менторски рад, евиденцију о активностима тима у вртићу.

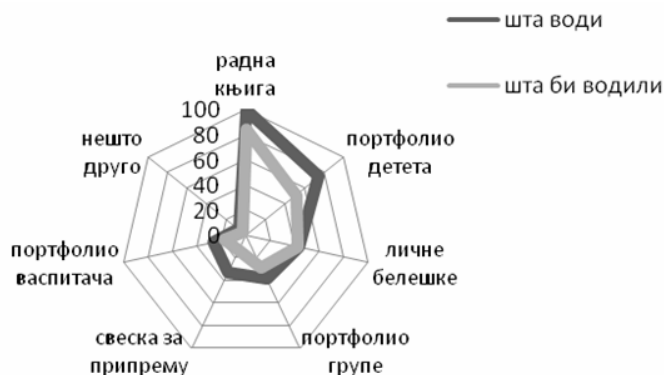
Графикон 1: Врста вођене документације

Резултати добијени на овом узорку испитаника указују да постоје статистички значајне разлике између васпитача који раде према моделу А и Б Основа програма у вођењу следеће врсте документације: портфолио детета А 87% : Б 60,5% (Ни-квадрат=26,791; $df=1$; $p<0,01$; $F_i=0,306$); портфолио васпитача А 35,2% : Б 16,9% (Ни-квадрат=11,794; $df=1$; $p<0,01$; $F_i=0,203$); портфолио групе А 44,4% : Б 32,3% (Ни-квадрат=4,378; $df=1$; $p<0,05$; $F_i=0,124$); свеска за припрему А 17,3% : Б 54% (Ни-квадрат=42,758; $df=1$; $p<0,01$; $F_i=0,387$). Добијене вредности F_i -коэффициента указују на повезаност незнатног и ниског интензитета. Разлике су очекиване, с обзиром на концепцијске разлике ова два модела и захтеве који су постављени у правилнику о вођењу педагошке документације. Индикативно је да само трећина васпитача, односно мање од половине васпитача који раде по моделу А воде свој портфолио, односно портфолио групе.

Подаци приказани на Графикону 2 показују: (1) недовољно присуство различитих врста документације – мање од половине односно трећине васпитача води личне белешке, портфолио групе, портфолио васпитача, а незнатан проценат неку другу врсту документације; (2) када би могли да бирају, избор остаје у оквирима истих врста документације које сада воде и са истом доминацијом радне књиге; (3) да се васпитачи питају, највећи број њих би водио мање све врсте документације – само половина васпитача наводи да би водила портфолио детета, а још мање да би водили портфолио групе и портфолио васпитача, као и свеске за припрему. Изузетак су личне белешке које су и у постојећем систему лични избор васпитача – проценат васпитача који их сада води, водио би их и даље.

Графикон 2: Врсте документације коју воде васпитачи и коју би водили

На основу резултата добијених у овом истраживању може да се констатује да постоје статистички значајне разлике између васпитача који раде према моделу А и Б Основа програма о томе да ли би водили, када би они могли да одлучују: портфолио детета А 58,4% : Б 39,5% (Ни-квадрат=9,976; df=1; $p < 0,01$; $F_i = 0,187$); портфолио васпитача А 21,7% : Б 12,1% (Ни-квадрат=4,502; df=1; $p < 0,05$; $F_i = 0,126$); свеску за припрему А 8,7% : Б 21% (Ни-квадрат=8,744; df=1; $p < 0,01$; $F_i = 0,175$). Добијене вредности F_i -коефицијента указују на повезаност незнатног интензитета. Статистички значајне разлике нису регистроване између модела програма по коме васпитачи раде и њиховог мишљења о томе да ли би водили: радну књигу (Ни-квадрат=2,251; df=1; $p > 0,05$), личну бележницу (Ни-квадрат=0,989; df=1; $p > 0,05$) и портфолио групе (Ни-квадрат=2,384; df=1; $p > 0,05$). Ови подаци, као и претходни, могу да указују да се лични избор васпитача креће у оквирима постојеће праксе, а не да је резултат промене у сагледавању сврхе и функције различитих врста документације.

Начин вођења радне књиге прописан је Правилником Министарства просвете о вођењу педагошке документације и близу 90% васпитача наводи да се придржава тих упутстава. Анализа добијених одговора показује, међутим, да се тумачење Правилника конкретизује код једне трећине васпитача (31,4%) кроз договор на нивоу установе, а код једне петине васпитача, у оба модела, на основу захтева саветника (21,7%) или захтева стручног сарадника (18,7%). Само 15,4% васпитача наводи да самостално одлучује о вођењу радне књиге.

Само нешто више од трећине васпитача (32%) сматра да би радна књига требало да остане иста као до сада. Подаци о мишљењу оних који сматрају да би радна књига требало да има другачији садржај дати су на Графикону 3 и указују да се преференције васпитача о потребном садржају радне књиге не подударају са прописаним упутствима у Правилнику.

Графикон 3: Шта би требало да садржи радна књига

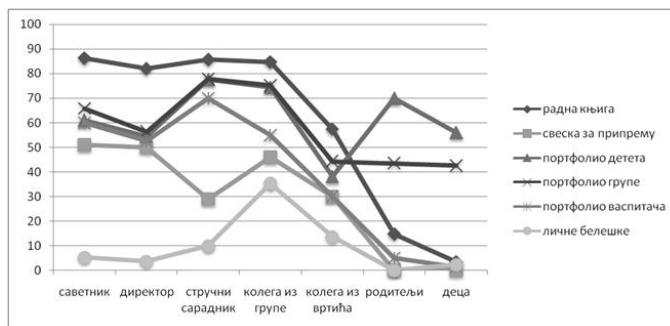

Подаци показују да не постоји усаглашеност у преференцијама васпитача о садржају радне књиге.

Процес документовања

На Графикону 4 дати су подаци о увиду у различите врсте документације. Процент је добијен према броју васпитача који воде дату врсту документације.

Графикон 4: Увид у различите врсте документације

Постоје разлике у томе колико поједине врсте документације могу бити доступне и коме се дају на увид. За највећи број васпитача радна књига представља документацију која је најчешће изложена увиду, пре свега саветницима, директорима, стручним сарадницима и колегиници из групе, а око 60% васпитача наводи да увид у радне књиге имају остале колеге из вртића. Увид драстично опада када су у питању родитељи и још више када су у питању деца. Најмање су изложене увиду личне белешке у које, према наводима једне трећине васпитача, имају увид једино колеге из групе, а сви остали у занемарљивом проценту. Портфолио деце и портфолио групе су једина врста документације у коју родитељи и деца

имају значајно више увида у односу на другу врсту документације, али при томе само половина деце има увид у свој портфолио и око 40% деце има увид у портфолио групе.

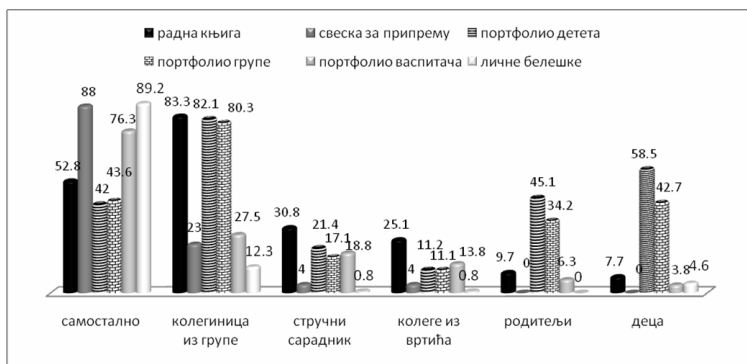
У односу на укупан број одговора, без обзира на врсту документације, може да се констатује да васпитачи најчешће наводе да реализују документацију са колегиницом из групе и самостално, а најмање са колегама из вртића (Графикон 5).

Графикон 5: Са киме васпитачи наводе да реализују документацију

Постоје разлике у учешћу појединих актера у реализацији појединих врста документације (Графикон 6).

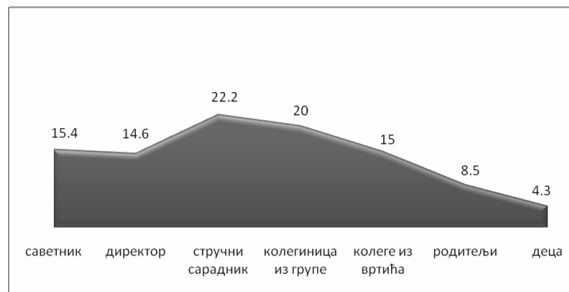
Графикон 6: Учешће у реализацији документовања

Највећи број васпитача наводи да самостално води личне белешке и свеске за припрему, као и портфолио васпитача. У вођење радне књиге и портфолија детета и групе најчешће је укључена колегиница из групе. Иако стручни сарадник учествује у реализацији свих врста документације, то учешће је знатно мање од учешћа колегиница/колега, а у случају портфолија деце и групе, мање и од учешћа родитеља и деце. Деца и родитељи готово искључиво учествују у реализацији портфолија детета и групе. У односу на укупан број одговора, без обзира на начин

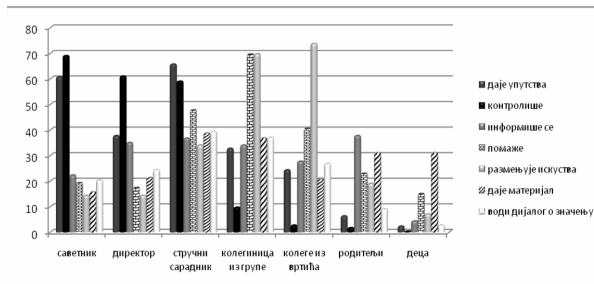
учешћа у документовању, резултати указују да је стручни сарадник највише укључен у процес документовања, док су родитељи и деца најмање укључени (Графикон 7).

Графикон 7: Учешће појединих учесника у процесу документовања

На Графикону 8 приказани су подаци о различитим начинима учешћа појединих учесника.

Графикон 8: Начин укључивања у процес документовања

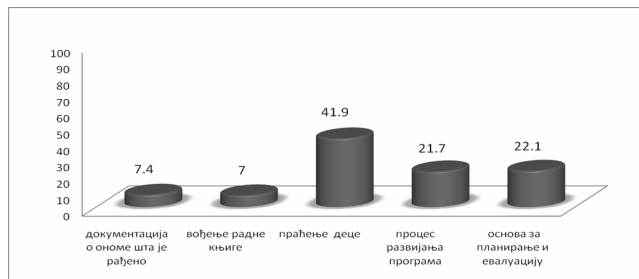
На графикону је видљиво да су давање упутстава и контрола у процесу документовања груписани око саветника, директора и стручног сарадника. За колегиницу/колегу из групе најчешће се везују помоћ и размена искуства у документовању, а за колеге из вртића размена искуства. Код стручног сарадника је, у односу на друге учеснике, најравномернија дистрибуција у односу на све начине учешћа. Родитељи и деца се најмање наводе као учесници у процесу документовања и то са ограниченим начином учешћа – родитељи пре свега на нивоу информисања и давања материјала, а деца на нивоу давања материјала.

Значење документовања

Васпитачи су подељени у погледу схватања из чега треба да произилази врста и структура документације. Једна трећина васпитача сматра да врста и структура документације треба да проистиче из програмске концепције (31,2%), да треба да буде прописан јединствени модел (34,2%), односно да треба да буде лично одређење васпитача (34,7%). Не постоје статистички значајне разлике између васпитача који раде по Моделу А и Б и њиховог мишљења о томе из чега треба да произилази врста и структура документације (H_i -квадрат=1,144; $df=2$; $p>0,05$). Наведени резултати поново указују на недовољно разумевање сврхе документовања и његовог места и функције у програму и на противуречност у односу на концепцију програма. То потврђују и подаци о томе за које одређење документовања се одређују васпитачи (Графикон 9).

Графикон 9: Шта је документовање

Близу половине васпитача се одређује за одређење документовања као праћења развоја, потреба и интересовања деце у функцији програмирања, а само једна петина за одређивање документовања као развијања програма кроз заједничко учешће деце и одраслих у прикупљању и тумачењу података, преиспитивањем и изградњом заједничког значења. Поново нису регистроване статистички значајне разлике у одређивању документовања између васпитача који раде по Моделу А и Б (H_i -квадрат=3,397; $df=4$; $p>0,05$).

Одговори на питање чему служе поједине врсте документације указују на биполарност функција документације, као и на неинтегрисаност различитих врста документације у одређеној функцији. Врсте документације као што су планови, евалуације, реализације у радној књизи, према одговорима васпитача (од 78% до 85% васпитача) превасходно су у функцији активности са децом: *кораци за следеће активности; праћење активности; припрема за активност; за реализовање активности; увид у садржај активности; за успешно извођење усмерених активности*. С друге стране, документација као што су белешке о деци, портфолија

деце и продукти, доминантно су у функцији праћења напредовања детета, а не у функцији развијања програма (82,6%; 78,7%; 53,5%). Потфункција која се издваја код порфолија деце и нарочито код портфолија групе је „репрезентативна“ или „летописна“ при чему документација (видео записи, продукти, цртежи, „бисери деце“) служи за приказивање или архивирање: чување података; документ о свим дешавањима у објекту и групи; документација за архиву; презентовање; приказ будућим генерацијама; трофеј онога што је урађено.

Неинтегрисани приступ документовању види се из података да само по 3,7% васпитача наводи портфолио детета и аудио и видео записе, 5,3% продукте дечјих активности и 11,4% белешке о детету, у функцији планирања и развијања програма. С друге стране, евалуација и планови у радној књизи у функцији су праћења напредовања детета само код 9,7%, односно код 0,7% васпитача.

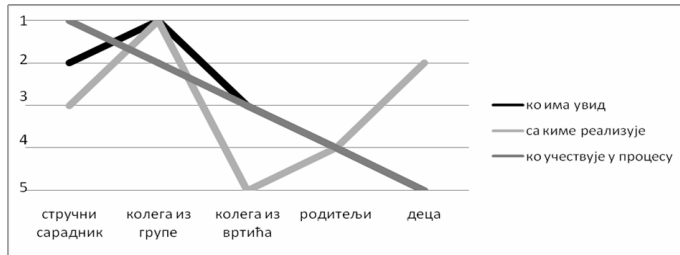
Ниједан васпитач не наводи да је сврха поједине врсте документације у контроли рада васпитача и/или спољашњој евалуацији. С друге стране, анализа података о томе ко и на који начин учествује у документовању (Графикон 8) указује да је у пракси функција документације подједнако у подршци васпитачу и у контроли васпитача, а најмање су заступљени одговори (свега 10%) о документацији као поводу за дијалог и размену између деце, васпитача и других одраслих (Графикон 10).

Графикон 10: Функција документовања

Подаци на Графикону 11 показују да се на основу одговора васпитача једни исти учесници различито рангирају с обзиром на увид, реализацију документовања и укључивање у процес документовања.

Графикон 11: Ранг појединих учесника с обзиром на увид, реализацију и укључивање у документовање

Учесници који најчешће имају увид у документацију нису они који најчешће учествују у реализацији документовања – колеге из вртића и стручни сарадници имају у значајнијој мери увид него што реализују документовање, за разлику од деце која више реализују документовање него што имају увид. Ранг у категорији начина учествовања у процесу документовања контрадикторан је рангу у категорији реализације документовања – у првом случају, стручни сарадници су на првом месту а деца на последњем (петом), док су у реализацији деца на другом месту, а стручни сарадници на трећем месту; колеге из вртића, са последњег места у категорији реализације, у категорији учешћа мењају ранг за два места навише. Ову контрадикторност можемо тумачити значењем које васпитачи дају реализацији документовања. Они под реализацијом не подразумевају процес у који се други учесници укључују на различите начине (кроз размену искуства, давање упутства, дијалог), већ продукт (писање радне књиге, продукти активности, белешке о деци). Подаци да су деца на последњем месту у категорији учешћа и увида, а на другом месту у категорији реализације одражавају положај детета у овако схваћеном документовању – дете није активни учесник документовања него ресурс података за документацију.

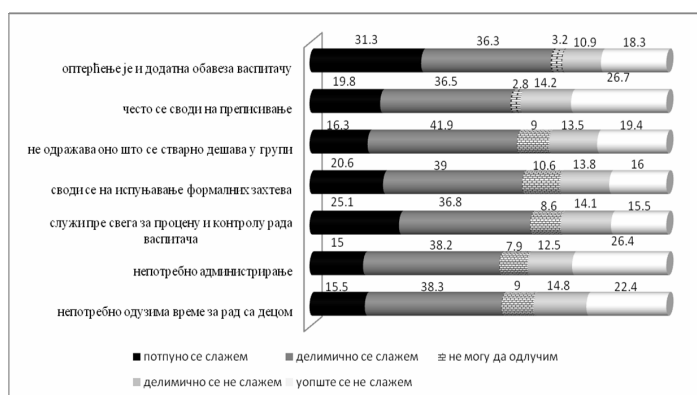
Однос према документовању истраживан је на основу скале процене са 14 тврдњи које се могу груписати у две категорије назване „развој” (тврдње 2, 5, 6, 7, 9, 13, 14) и категорија „контрола” (тврдње 1, 3, 4, 8, 10, 11, 12). На основу добијене вредности аритметичке средине на скали процене у овом истраживању $M=3,21$ ($SD=0,848$) може да се констатује да васпитачи, у просеку, изражавају неодлучан однос према документовању. Такође, с обзиром на то да се вредност аритметичке средине налази у горњем десном делу скале (теоријски распон скале креће се од 1 до 5), може да се констатује да је овај однос нешто ближи категорији развоја.

Добијене вредности коефицијента варијације указују да је највеће варирање одговора васпитача, регистровано у вези са тврдњом из категорије „контроле” од $KV=49.63\%$ до $KV=59.59\%$). У оквиру тврдњи из категорије „развој” највеће је варирање одговора у тврдњама које се

односе на учешће родитеља и деце ($KV=41.57$ и $KV=44.75$). На основу резултата добијених у овом истраживању, може да се констатује да између васпитача који раде по моделу А и Б Основа програма не постоје статистички значајне разлике у односу према документовању ($t=0,488$; $df=194,642$; $p>0,05$).

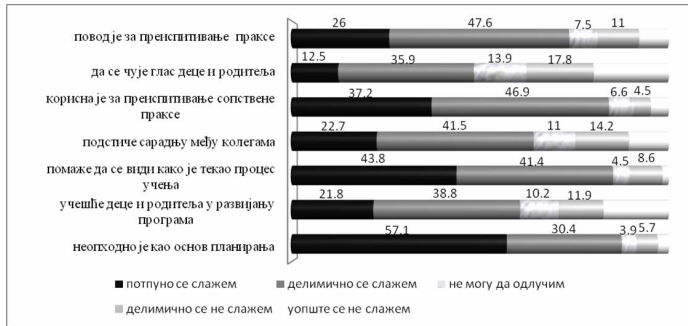
Подаци дати на Графикону 12 показују да се готово две трећине васпитача слаже (у потпуности или делимично) да се документовање своди на испуњавање формалних захтева, на преписивање и непотребно администрирање, као и да представља оптерећење и додатну обавезу васпитачу.

Графикон 12: Степен слагања васпитача са тврдњама из категорије „контрола“

Подаци на Графикону 13 показују да број васпитача који не виде позитивне аспекте документовања није незнатан – једна четвртина васпитача се не слаже да је документовање основ за сарадњу и колаборацију са колегама, петина васпитача се не слаже да документовање омогућава да се чује глас деце и родитеља; готово петина се не слаже да је то повод за преиспитивање властите праксе; готово једна десетина се не слаже да је неопходно као основ планирања и да помаже да се види како је текао процес учења.

Графикон 13: Степен слагања са тврдњама из категорије „развој“

Највећи број васпитача наводи да има проблеме у документовању (само 7% се изјашњава да их нема), а наведени проблеми се превасходно везују за вођење радне књиге. Трећина васпитача (31,5%) наводи да је документација преобимна (*преопширна; обухвата превише ставки; непотребно детаљисање; оптерећује; много ставки за попуњавање у односу на број деце*). Готово трећина васпитача (29,6%) наводи да им документовање одузима време које би провели са децом (*записујемо уместо да се играмо са децом; боље провести време бавећи се децом него документацијом*). Четвртина васпитача доводи у питање сврху документовања тиме што сматрају да се документовање своди на формалност (10,8%) (*испуњавање форме; преписивање; понављање; шаблонско писање*); да не одражава реално стање (8,5%) (*не даје праву слику о ономе што се стварно дешава; субјективност; постоје васпитачи-добри практичари и васпитачи који добро пишу а ништа не раде*); да је непотребно извештава 5,6% васпитача (*ничему не служи; непотребни подаци; нико је не чита*). Нешто више од десетине васпитача (11,3%) као проблем у документовању наводи недостатак подршке (*недостатак инструкција за документовање; неинформисаност; необавештеност; недостатак упутства; недостатак литературе; неусклађеност око тога како да се води документација*). Незнатан број васпитача (2,4%), који као проблем наводи недостатак услова (*недостатак технике: фотоапарат, камера; недостатак материјала; недостатак простора за одлагање портфолија*), јесу васпитачи који у овом питању нису свели документовање на радне књиге.

У додатним коментарима о документовању које је дала четвртина васпитача доминира предлог да документовање треба свести на мању меру (43,8% оних који су дали коментар). Додатни коментари одсликавају опречне приступе документовању (на пример, захтев за стандардизацијом кроз универзалне обрасце наспрам залагања за већом ауто-

номијом васпитача); резигнираност васпитача о могућностима њиховог утицаја (*наши коментари неће бити уважени*). Само мали број коментара (4,7%) чине предлози могућих начина унапређивања документовања (*увести мишљење деце о теми; увести компјутерске програме за документовање*).

Закључак

Подаци истраживања показују да подручје документовања у пракси предшколског васпитања карактеришу противуречности у сагледавању значења и функције документовања, као и неусклађеност и неинтегрисаност на нивоу концепција, праксе и образовне политике.

Не постоје статистички значајне разлике између васпитача који раде по Моделу А или Б у погледу разумевања значења документације, њених функција и процеса документовања иако различите концепције програма Модела А и Б подразумевају различите приступе документовању. То може бити последица непостојања операционализације функције и значења документовања у складу са датом програмском концепцијом. Мере образовне политике сведене су на легислативно прописивање врсте и форме документације с обзиром на два модела па се статистички значајна разлика потврђује само у врсти документације коју васпитачи воде.

Функција документације је подједнако у томе да контролише рад васпитача и да представља подршку раду васпитача, док најмању улогу има у дијалогу васпитача са колегама, децом и родитељима као подручју преиспитивања и развијања програма (Pavlović Breneselović i Krnjaја, 2011). Функција контроле је концентрисана на саветнике, директоре и стручне сараднике, а функција подршке на колегиницу/колегу из групе, децу и родитеље, што указује да се мерама и праксом образовне политике акцентује функција документовања као контроле.

Значење документовања сведено је на продукт који има функцију доказа или репрезентације, а не на процес. Из одговора васпитача о реализацији документовања и проблема које наводе у вези са документовањем видљиво је да они процес документовања свде на писање радне књиге и прављење портфолија као летописа и архиве продуката, а не као процес развијања програма. Васпитачи одређују документовање пре свега као праћење развоја, потреба и интересовања деце, у мањој мери као процес прикупљања података као основе за планирање и евалуацију, а само петина васпитача га одређује као процес развијања програма кроз заједничко учешће деце и одраслих у прикупљању и тумачењу податка преиспитивањем и изградњом заједничког значења. Резултат тога јесте биполаризација функција појединих врста документације као и неинтегрисаност различитих врста документације у одређеној функцији.

Пракса документовања не проистиче из сврхе коју васпитачи везују за документовање, већ из захтева које им други постављају. Последице су: (а) раскорак између захтева и преференција васпитача (на пример, садржај радне књига одговара само једној трећини васпитача); (б) тежња за смањењем документовања (највећи број васпитача наводи као проблем преобимност документације и сви се опредељују за смањивање врста документације у односу на постојеће).

Акцент на вођењу радне књиге и портфолија као збирке продуката и свођење документовања на продукт као доказ о раду васпитача има за последицу да је документовање изолован чин који васпитач реализује пре свега самостално и евентуално са колегиницом/колегом из групе, а не простор дијалога са колегама (васпитачима и стручним сарадницима) на нивоу вртића, као и са децом и родитељима. Оваква пракса рефлектује се и на положај детета – дете је ресурс за документацију (оно даје материјале и извор је податка), а не учесник документовања. Документација је видљива пре свега за оне који реализују функцију контроле (саветници, директори и стручни сарадници), а за децу и родитеље значајно мање, и то само када је у питању портфолио детета.

Опречност функција документовања (и контрола и подршка) и свођење документовања на продукт, најбоље се испољава у сагледавању улоге стручног сарадника – према наводима васпитача он највише учествује у процесу документовања (има све начине учешћа – од контроле, увида, давања упутстава до дијалога), а истовремено се наводи као најмање заступљен у реализацији документовања. Постојећа опречност указују на проблем позиционирања властите улоге стручног сарадника у пракси документовања – колико он подржава постојећу праксу и да ли и како сагледава своју улогу у њеном мењању.

Добијени подаци на скали процене указују да паралелно опстају два дискурса о документацији (контрола и развој), на конфузију у којој се васпитачи налазе и раскорак између онога што се препознаје као вредност документовања и постојеће праксе која детерминише значење документовања. Висок степен слагања са тврдњама из категорије контроле, као и неслагање са тврдњама из категорије дијалога, може да одражава процену реалног стања, а не односа које васпитачи имају према документовању. То указује на раскорак између знања и уверења васпитача о значењу и функцијама документовања и постојеће праксе документовања – иако се слажу да је документовање корисно за преиспитивање сопствене праксе, да је неопходно као основ планирања, да помаже да се види како је текао процес учења, васпитачи истовремено сматрају да је документовање непотребно администрирање, да служи за процену и контролу рада васпитача и да се своди на преписивање и испуњавање формалних захтева.

Могуће смернице за промену праксе документовања

Промена постојећег стања у подручју документовања није техничко питање разраде форме и врсте документације, већ захтева системски приступ променама који би обухватао (Pavlović Breneselović, 2008):

- операционализацију значења и функција документовања у складу са концепцијом програма. Мере образовне политике морају бити преваходно усмерене на операционализацију сврхе и функција документовања у складу са концепцијом програма предшколског васпитања, а не на стандардизацију врста и форми документације;
- усаглашавање легислативе о документовању са програмском концепцијом документовања. Уколико се програмском концепцијом документовање сагледава као процес развијања програма, онда је неопходно преиспитати колико постојећи правилник о педагошкој документацији подупире овакву концепцију – на пример, сврховитост радне књиге, ниво аутономије васпитача;
- усаглашавање мера унутар образовне политике. Из постојећих мера и праксе на нивоу образовне политике генерише се функција документације као контроле (на пример, неусаглашеност правилника о педагошкој документацији са правилником о надзору; број група по једном стручном сараднику);
- развој мера подршке пракси документовања кроз: (1) саветодавни рад и спољашње евалуације које немају сврху свођења под униформне стандарде и обрасце, већ су усмерене на подршку практичарима у идентификовању и разрешавању проблема и изазова; (2) систем професионалног усавршавања којим би се подржавала истраживања практичара (Крњаја, 2010) усмерена на документовање, као и програми обуке о документовању у складу са концепцијом васпитно-образовног програма; (3) подршку локалним пројектима о документовању на основу исказаних потреба и идентификованих проблема, повезивањем практичара, истраживача, регионалних центара за професионални развој и школских управа;
- Реформа иницијалног образовања васпитача и стручних сарадника у складу са савременим приступима предшколском васпитању и образовању и са савременим схватањима професионалне улоге практичара.

Коришћена литература

- Carr, M., May, H., Podmore, V. N., Cubey, P., Hatherly, A. & Macartney, B. (1999). *Learning and Teaching stories: Action Research on Evaluation in Early Childhood*. Wellington: New Zealand Council for Educational Research and Ministry of Education.
- Carr, M. (2001). *Assessment in Early Childhood Settings*. London: SAGE Publications.
- Dahlberg, G. & Moss, P. (2005). *Ethics and Politics in Early Childhood Education*. London: RoutledgeFalmer.

- Krechevsky, M., Mardell, B. & Seidel, S. (2002). *Making Learning Visible: Children as Individual and Group Learners*. Reggio Emilia: Reggio Children.
- Krnjaja, Ž. (2009). Dokumentovanje sa decom u razvijanju kurikuluma. *Pedagogija*, God. 64, Br. 3, 385-395.
- Krnjaja, Ž. (2010). Proces profesionalnog razvoja iz ekološke paradigme. *Andragoške studije*, God. 16, Br. 2, 149-167.
- McKenna, E. D. (2003). *Documenting Development and Pedagogy in the Swedish Preschool: The Portfolio as a Vehicle for Reflection, Learning, and Democracy*. Göteborg: Cornell University.
- Pavlović Breneselović, D. (2008). Održivost promena u obrazovanju. U Š. Alibabić i A. Pejatović (ur.), *Obrazovanje i učenje – pretpostavke evropskih integracija* (str. 193-207). Beograd: IPA.
- Pavlović Breneselović, D. i Krnjaja, Ž. (2011). Vaspitači kao istraživači sopstvene prakse. *Nastava i vaspitanje*, God. 60, Br. 2, 296-310.
- Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. (2010). A Turning-Point or a Backward Slide: The Challenge Facing the Swedish Preschool Today. *Early Years*, Vol. 30, No. 3, 219-227.
- Project Zero and Reggio Children (2001). *Making Learning Visible: Children as Individual and Group Learners*. Reggio Emilia: Reggio Children.
- Project Zero (2003). *Making Teaching Visible: Documenting Individual and Group Learning as Professional Development*. Cambridge, MA: Project Zero.
- Rinaldi, C. (2001). Documentation and Assessment: What is the relationship? In G. Giudici, C. Rinaldi & M. Krechevsky (Eds.), *Making Learning Visible: Children as Individual and Group Learners* (pp. 5-24). Reggio Emilia: Reggio Children.
- Seitz, H. (2006). The Plan: Building on Children's Interests, *Young Children*, Vol. 61, 36-41.

Примљено 07.06.2012; прихваћено за штампу 24.10.2012.

Dragana Pavlović Breneselović, Živka Krnjaja and Nataša Matović
PEDAGOGICAL DOCUMENTATION:
PRESCHOOL TEACHERS' PERSPECTIVE

Abstract

Educational policy shapes the positions of all stakeholders and their mutual relations in the system of preschool education through its attitude towards documentation. The attitude towards the function of pedagogical documentation in preschool education programmes reflects certain views on children, learning and nature of the programmes. Although contemporary approaches to preschool education emphasise the issue of documentation, this problem is dealt with partially and technically in our country. The aim of our research was to explore preschool teachers' perspective on documentation by investigating the current situation and teachers' preferences related to documentation type, as well as to study the purpose, meaning and process of documentation. The research was conducted on the sample of 300 preschool teachers. The descriptive method, interviewing and scaling techniques were used. Research data suggest that the field of documentation is marked by contradictions in perceiving the meaning and function of documentation, as well as by discrepancy and lack of integration at the level of conceptions, practice and educational policy. Changing the current situation in the field of documentation is not a technical matter of elaboration of certain types and forms of documentation; it demands explication of the purpose and function of documentation in keeping with the conception of preschool education programmes and a systemic approach to changes originating from the given conception.

Key words: preschool teachers' perspective, documentation type, function of documentation, meaning of documentation.

Драгана Павлович Бренеселович, Живка Крњия и Наташа Матович
ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДОКУМЕНТАЦИЯ: ПЕРСПЕКТИВА
ВОСПИТАТЕЛЯ

Резюме

Образовательная политика своим отношением к документированию оформляет положение всех участников системы дошкольного воспитания и образования и их взаимоотношения. Отношение к функции педагогического документирования в программах дошкольного воспитания является отражением определенных воззрений о ребенке, учебной деятельности и характере программы. В отличие от современных зарубежных подходов к дошкольному воспитанию, у нас к этой проблематике подходят отрывочно и техницистически. Цель предлагаемого исследования – рассмотреть взгляды воспитателей на документирование путем анализа существующего состояния и предпочтения определенных видов документации воспитателями, а также выявить назначение, значение и процесс документирования. Исследование было проведено на корпусе из 300 воспитателей. Используются описательный метод, техники анкетирования и шкалирования. Результаты исследования показывают, что сфера документирования характеризуется противоречиями во взглядах на значение и функции документации, а также несогласованностью и неинтегрированностью на уровне концепций, практики и образовательной политики. Изменение существующего состояния в сфере документирования является отнюдь не техническим вопросом разработки отдельных видов и форм документации – оно требует экспликации назначения и функций документирования в соответствии с концепцией программ дошкольного воспитания и системного подхода к изменениям, вытекающим из данной концепции.

Ключевые слова: воззрения воспитателей, виды документации, функция документирования, значение документирования.